

Kijk eens naar de hemel

Voorganger: Ds. Jurjen Zeilstra

Lezingen:

Schriftlezing Oude Testament: Genesis 15

Schriftlezing: Galaten 3, 1-9

Schriftlezing Evangelie: Johannes 12, 24-26

Inleiding

'A seed 's a star, a star 's a seed' zingt Stevie Wonder (*Secret Life of Plants*, Tamla 1979). 'We are stardust' (Crosby, Stills Nash / Joni Mitchell, 1970). Het wonder van het leven is nog steeds niet verklaard. Maar het gaat in de bijbel niet om letterlijke beschrijvingen of natuurkundige verklaringen. De betekenis van het leven wordt beschreven. Ergens daar ligt de diepere waarde verborgen van Gods belofte aan Abraham. Kunnen wij anders leren kijken?

Thema: Kijk eens naar de hemel

Gemeente van Christus,

binnen het Oude Testament en eigenlijk de hele bijbel bekleedt Abraham een unieke positie. Niet alleen in het jodendom, maar ook in het christendom en de islam, bestaat een groot respect voor Abraham. Dat moet er iets mee te maken hebben dat de Abrahamsverhalen worden gekenmerkt door een zekere naïviteit, een prachtige eenvoud. De zwervende nomade Abraham spreekt met God, zoals wij ons dat nauwelijks nog durven voor te stellen. God richt zich tot Abraham, zoals je een vriend aanspreekt, een partner, of de mens naast je. Er is een gesprek, met vragen en antwoorden, stiltes en ruimte om na te denken, wonderlijk menselijk gedacht. Er is de verwondering van een kleine mens, die een stem hoort, die het onverwachte doet en die omhoog kijkt naar de hemel en in de ontelbare sterren die hij ziet een rijke belofte herkent.

Door veel uitleggers wordt Genesis 15 gezien als het hart van de Abrahamverhalen.¹ Hier immers, wordt verteld hoe God een verbond sloot met Abraham, als met een vriend. De offers van Abram zijn het voorspel. Het zijn de onbeholpen rituelen van een primitieve mens die het heilige zoekt. Abram hakt de dieren in twee stukken, een cultuur- en tijdgebonden religieus gebaar van toewijding op leven en dood, ook buiten Israël bekend.² Maar zo'n offer, wat stelt het eigenlijk voor. Het is in de eerste plaats niet God, het zijn de gieren die erop afkomen. Een wanhopige Abraham moet ze met schreeuwen en gebaren verjagen. Een kwetsbaar mens wil zich verbinden door een dure eed. Zoals de twee helften bij elkaar horen, zo horen de verbondspartners bij elkaar. De godheid mag Abraham doen zoals hij de dieren heeft gedaan, wanneer hij niet trouw zou zijn aan Gods opdrachten. Zo toont de Schrift Abram als de gedreven zoeker, die uiteindelijk

in zijn slaap door God wordt gevonden, dwars door angst en duisternis. God zelf geeft in de mysterieuze rokende oven en de fakkel het altaar en het vuur nodig voor de offers.³ Het heilige wordt toegankelijk voor een aards mens. Maar de bekroning is een geschenk. God is het die zijn verbond sluit met Abram.⁴ Abram is slechts ontvankelijk. De beslissende daad bij de sluiting van het verbond moet van God komen.

Tegelijkertijd is ook dit waar. Deze belofte kan niet letterlijk worden genomen, om in vervulling te kunnen gaan. Ontelbaar veel nakomelingen, wie kan dat beleven? Radicaal trekt de apostel Paulus, zelf een Jood opgevoed met de Abrahambelofte, de consequenties. Dit gaat niet over een etnisch of cultisch af te grenzen bevoorrecht volk. Gods mensen, dat valt niet samen met de tempel, de synagoge, of een rassenkenmerk. Wat Paulus betreft is het doorslaggevende criterium geloofsvertrouwen. Maar dat betekent dat God zich kinderen uit alle volken verzamelt en in staat is hen te zegenen op een onverwachte wijze, die de goede bijbellezer toch wel had kunnen verwachten. Het heilige dat in een stamgod werd gezocht, komt tot uiting in het beeld van God als de schepper en herschepper van alle mensen.

Natuurlijk is lang niet iedereen dat met Paulus eens geweest. Mag wat hij doet wel? Op deze ruimhartige wijze de belofte en de daaraan verbonden zegen betrekken op gelovigen, op Godzoekers wereldwijd, zo verschillend als ze zijn? Paulus heeft aan alle volken Jezus als de gekruisigde willen verkondigen, beschikbaar als ook hun toegang tot een universeel godsgeheim dat in Israël was bewaard. Maar zal dat tenslotte niet ten koste gaan van die eerste groep, dat volk van Israël, de Joden, die zich in de letterlijke zin als Abrahams kinderen beschouwen? Het is begrijpelijk dat tijdgenoten zich daar zorgen over maakten. De geschiedenis heeft ze niet gerust gesteld. Slechts met moeite heeft de kerk de schatplichtigheid ten opzichte van Israël onderkend. Het Joodse volk is in de diaspora, de grote verstrooiing de verschoppeling van de geschiedenis geworden, eindeloos opgejaagd, verdreven en op grote schaal vermoord.

Dat een geestelijk verstaan van het oude verhaal onontbeerlijk is, neemt niet weg dat een letterlijke doorvertaling in veilig wonen en leven tot Gods

opdracht behoort. Ook de tweede belofte, die van het gebied als bezit om in te wonen, moet geestelijk worden verstaan, ook al heeft deze daarnaast óók een letterlijk betrekingskarakter. Maar dat laatste staat niet voorop. Concreet: er is een land met steden en dorpen en grenzen en daar willen mensen veilig wonen, samen met anderen die ook veiligheid verdienen. Maar de waarheid gebiedt te zeggen dat de nadere formulering van de landbelofte in het Abrahamverhaal een wel héél erg groot, onwaarschijnlijk groot, gebied betreft: Van de Nijl tot aan de Eufraat. Dat mag je niet zomaar op Israël betrekken, Zo groot is Israël helemaal nooit geweest. Ook is er binnen de hele bijbel geen enkele andere landbelofte met deze versie te vergelijken. Bijna spreekwoordelijk is in Israël wel nog altijd de volgende uitdrukking: ‘Van Dan tot Berseba’, dat wel. De stad Dan ligt op de flanken van de Hermonbergen in het Noorden. Berseba ligt in het Zuiden, op een knooppunt van oude karavaanwegen in de Negev woestijn.

Zolang Salomo leefde, konden de inwoners van Juda en Israël, van Dan tot Berseba, onbezorgd onder hun wijnrank en hun vijgenboom zitten.⁵

Prachtig gezegd, en we gaan ervan uit dat het land onder de legendarisch koning Salomo, rond 900 v.Chr., inclusief de handelsroutes, zijn grootste omvang ooit heeft gehad. Maar erg lang kan dat nooit hebben geduurd en het is de vraag of het verstandig is zo'n letterlijkheidsaanspraak als uitgangspunt te nemen als je in vrede wilt leven met elkaar en met je burens. De vraag stellen is hem beantwoorden. Nee dus. Je doet er verstandig aan dat niet te doen. Zeker, zowel Dan als Berseba liggen vandaag binnen de staatkundige grenzen van het moderne land Israël. Maar dat is de essentie niet als het gaat om gerechtigheid en vrede. Het gaat erom inclusief te leren denken, voor alle inwoners van een land dat in vrede wil leven. Iedereen kan een kind van Abraham zijn, inhoudelijk.

De eindredactie van de meer dan royale landbelofte in de Abrahamsverhalen komt uit de latere Israëlitische koningstijd, toen men wel hield van een overstatement. We kunnen er vanuit gaan dat men zich in deze periode, vóór de ballingschap, graag op de Abrahamsbeloften heeft beroepen, ook in politieke zin. Al die volken die op het slot van Genesis 15 worden opgesomd, ze konden worden gepresenteerd als overwonnen en schadeloos gemaakt. Maar hoeveel bedreigingen moet je bezweren voordat je je duurzaam veilig kunt voelen?

Wie erover nadenkt beseft dat de figuur Abram, in wie we de geïdealiseerde bedoeïenen voorvaders gepersonifieerd mogen zijn, noch de belofte van de

ontelbare nakomelingen, noch de landbelofte, zelf in vervulling kan hebben zien gaan. Alleen vers 4, dat handelt over de belofte van een eigen zoon als erfgenaam, dat heeft deze Abram zelf beleefd, na heel lang wachten en niet zonder problemen.

Deze nomadenvorst, deze bedoeïen Abram, die op God vertrouwde is voor latere generaties, symbool komen te staan voor het Godsvertrouwen zelf. Immers, er staat in Genesis 15,6:

Abram vertrouwde op de Heer en deze rekende hem dit toe als een rechtvaardige daad.' (Vertaling NBV 2004)

Als de apostel Paulus op zoek is naar een krachtig voorbeeld voor de betekenis van het geloof in God, wijst hij op deze Abraham.⁶ In de vertaling van 1951 van ditzelfde vers wordt de samenhang met de definitie van geloven, vind ik, duidelijker zichtbaar.

En hij geloofde in de Here, en Hij [de Here] rekende het hem toe als gerechtigheid.' (Genesis 15,6 Vertaling NBG 1951)

Als je het op aarde benauwd krijgt, 'Kijk eens naar de hemel...' Zou dat ook ons kunnen helpen? De sterren zijn er niet alleen ontelbaar veel, zij relativiseren in hun onmetelijke diepte ons gewriemel hier op onvoorstelbare wijze. Zoveel, waar wij ons over kunnen opwinden, het valt in het niet bij de eeuwigheid.

Wij zijn sterrenstof. Wist u dat? Zonder sterren zouden mensen niet bestaan. De atomen waaruit onze lichamen zijn opgebouwd, zijn vele honderden miljoenen jaren oud.⁷ Toen het heelal net was ontstaan, bestond het vooral uit waterstofatomen en helium. Ons lichaam bestaat weliswaar voor een belangrijk deel uit water (waarvan waterstof een belangrijke ingrediënt is), maar er komen ook tal van andere elementen in voor, zoals koolstof (in onze spieren), calcium (in ons skelet), ijzer (in ons bloed) en fosfor (in ons DNA).

Die elementen zijn product van kernfusiereacties in het inwendige van sterren, die ooit op aarde terecht zijn gekomen. Wij bestaan dus in de meest letterlijke zin uit sterrenstof, en we kunnen ons bestaan niet los zien van de voorafgaande miljarden jaren durende kosmische evolutie. Wij mensen maken integraal deel uit van een evoluerend heelal. Dat is een duizelingwekkend gegeven dat de goede Abraham niet kon vermoeden, noch de oude Israëlieten, en dat de moderne mens niet gewend is te betrekken op zijn dagelijkse zorgen en de strijd om het bestaan.

Maar als we dat nu wel eens doen? Niet om cynisch te worden of alles weg te relativieren, maar om eenvoudigweg te geloven in een goddelijk mysterie, waardoor wij worden geroepen tot een aanvaarding van het leven in dienstbaarheid en dankbaarheid. Jezus spreekt over zijn leven als een stervende graankorrel, die vrucht draagt.⁸ Laten wij, in alle eenvoud, ook zo naar de hemel kijken, en ons kleine leven aanvaarden als van grote betekenis, in een onmetelijke ruimte.

Amen.

Muziek: *A seed's a star*, Stevie Wonder, *Journey through the Secret Life of Plants*, 1979

Uitzending en zegen

Wanneer jullie vanhier gaan, houdt je oog gericht op de Heer. Hij immers gaat mensen voor in liefde voor allen. Deze God brengt ons op het spoor van inclusief denken. Hij schenkt ons aandacht in ons hart, niet alleen voor mensen waarvan wij zelf beter kunnen worden, maar ook voor hen die ons nodig hebben. God geeft mensen aan elkaar.

De genade van Jezus Christus,
de liefde van God,
de gemeenschap van de heilige Geest,
is met jullie allemaal.

Noten

¹Westermann, C., *Kommentar Altes Testament*, I/2, *Genesis*, 2. Teilband, Neukirchen-Vluyn 1981, 247-275.

²Werkwoord houwen, hakken, 'batar' (als werkwoord hapax legomenon); maar vgl. bedreiging waarmee Saul de mannen van Israël ronselt voor zijn leger in 1 Samuël 11,7.

³Chouraqui, A., *Entête (La Genèse). La Bible traduite et commentée*, Paris 1992, 166.

⁴Werkwoord 'karat berit', letterlijk een verbond snijden.

⁵1 Koningen 5,5 (NBV).

⁶Galaten 3,29. Zie ook Romeinen 4.

⁷Bijv. zie: http://www.allesoversterrenkunde.nl/sterrenkunde/vraag-en-antwoord/_detail/gli/bestaan-wij-uit-sterrenstof/

⁸Johannes 12,24.

